

tik vieną seserį – Rūtą Gurvičiūtę, gimusią 1921 m. Ji sušaudyta 1944 m. spalio 4 d., vokiečių okupacinės valdžios netoli Tryškių miestelio.“

Į klausimą „Kaip Jums ir Jūsų šeimai P. Genys padėjo slapstytis nuo vokiečių valdžios?“ J. Gurvičius tardytojui atsakė: „Jau pirmosiomis karo dienomis visa mūsų šeima dėl to, kad esame žydai, buvo areštuota – buvome Telšių gete. Apie 1941 m. spalio mėnesį P. Genys, gavęs vokiečių valdžios leidimą, pasiėmė iš geto mano seserį Rūtą Gurvičiūtę ir dar vieną merginą, kad jos padėtų jam Telšių muziejuje, kur jis dirbo direktoriumi, surūšiuoti hebrajiškas knygas ir pateiktų trumpą kiekvienos knygos santrauką. Kai merginoms buvo liepta grįžti į getą, P. Genys, jų prašomas, jų nenuvežė į getą, bet paslėpė muziejuje. Tuo metu aš, padedant P. Geniui, muziejuje susitikau su savo seserimi. Man prašant, P. Genys surado man slėptuvę pas pažįstamą kaime, pas kurį aš slėpiausi apie mėnesį, o po to pats išėjau į kitą vietą. Sesuo ir ta kita mergina pas P. Genį muziejuje slėpėsi daugiau kaip du mėnesius, o po to jos iš muziejaus išėjo, bet dėl kokios priežasties ir kur išėjo, aš nežinau – su jomis daugiau nesusitikau. Vokiečiams traukiantis, jos abi buvo sulaikytos ir sušaudytos.“ Į tardytojo klausimą: „Ar P. Genys dar joms padėjo kaip nors slapstytis?“ J. Gurvičius atsakė: „Aš nežinau.“ Į klausimą: „Kodėl, kokių tikslų P. Genys padėjo Jums ir Jūsų seseriai slapstytis?“ J. Gurvičius atsakė: „Aš į tai atsakyti negaliu, nežinau. Aš jo kaip pažįstamo paprašiau, taip pat to prašė mano sesuo ir kita mergina, ir jis pasiliko jas pas save muziejuje.“ (YA, b. 26670, l. 113–117).

P. Genio, kaip ir jo gelbėtų moterų, tolesnis likimas buvo tragiškas. 1951 m. rugpjūčio 31 d. jis LSSR Klaipėdos srities teisme buvo nuteistas 25 metams lagerio, 5 metams tremties su turto konfiskavimu. 1952 m. gegužės 16 d. P. Genį išvežės į Macikų lagerį (Šilutės r.) ir ten jis rugpjūčio 26 d. mirė.

Tačiau... Meilė ir pasiaukojimas nemiršta. Či-junės Sugiharos, Jano Zvartendeiko, Prano Genio, Joanos Narutavičienės, Domicelės Pagojutės, Stannislovas Dausinienės, Juozo ir Bronislavos Straupių, Juozo ir Adolfinos Kerpauskų, Boleslovo ir Onos Stulpinų bei daugelio kitų žinomų ir nežinomų žydų gelbėtojų drąsa ir žmogiškumas, jamžinti atminimo ženkle ant Telšių ješivos sienos, primena, kad net juodžiausioje naktyje spindi dieviškos meilės šviesa.

Nuotraukos iš Žemaičių muziejaus „Alka“ archyvo. Fotografai nežinomi

Žemaičių muziejus „Alka“ kviečia prisiminti ir pagerbti Holokausto aukas

Žemaičių muziejaus „Alka“ organizuojamo renginio, kuris vyks 2026 m. kovo 15 d., reklaminio plakato fragmentas

Žemaičių muziejus „Alka“ kasmet skambina Holokausto atminimo varpu. Šiemet jis gyventojus kviečia kovo 15 d. susirinkti į Telšių ješivą (Iždinės g. 11, Telšiai), kur vyks Lietuvos žydų gelbėtojų dienos minėjimas. Čia, kaip skelbia muziejus, bus „prisimenami ir pagerbiami drąsūs Lietuvos žmonės, kurie, rizikuodami savo ir artimųjų laisve bei gyvybe, nacių okupacijos metais gelbėjo žydus. Ši diena pirmą kartą oficialiai paminėta 2023 m. Šių metų tema – „Nežinomi Lietuvos žydų gelbėtojai“.

Žavimės žmonėmis, kurie visame pasaulyje daro gerus darbus. Didvyriškų poelgių pavyzdžių gausu ir mūsų istorijoje. Holokausto metais Lietuvoje gyveno žmonių, kurie, rizikuodami savo ir artimųjų gyvybėmis, gelbėjo žydus. Tai – Pasaulio tautų teisuoliai, žmonės, kurie Holokausto metu, patys nebūdami žydai ir nesiekdami jokios naudos sau, padėjo bei gelbėjo žydus. Šį statusą suteikia Yad Vashem – pasaulinis Holokausto atminimo centras Izraelyje.

Vokiečių okupacijos metais pagalba žydams buvo vienas pavojingiausių galimų poelgių. Okupuotose šalyse bausmės už tokią pagalbą skyrėsi. Lietuvoje jos buvo ypač griežtos – mirtis grėsė ne tik gelbėtojui, bet ir jo šeimai. Vertinant procentais, Lietuvos teisuoliai pagal skaičių pasaulyje užima antrąją vietą. Atsirandant naujiems liudijimams, skaičius kasmet didėja.

Renginyje bus perskaityta daugiau kaip 200 Telšių apskrities žydų gelbėtojų ir Pasaulio tautų teisuolių pavardžių, Žemaičių muziejaus „Alka“ ekskur-

Pasaulio teisuolių ženklas, kuriuo Lietuvoje ženklinami visų žydus gelbėjusių žmonių kapai

sijų vadovė Romena Kazlauskė skaitys specialiai tai dienai parengtą pranešimą.

Telšiai – viena iš devynių vietų regione, kur šiemet bus įprasmingas žydų gelbėtojų atminimas. Prieš keletą metų jiems atminti ant Telšių ješivos pastato fasado buvo įrengtas „Pasaulio teisuolių atminimo ženklas“ (aut. skulptorius, VDA Telšių fakulteto dėstytojas doc. Mindaugas Šimkevičius). Meninis ženklas simboliškai pasakoja apie gelbėtojų drąsą ir moralinį pasirinkimą. Horizontalioje dalyje įkomponuotos dedikacijos „Pasaulio teisuoliams“ bei iš Babilono Talmudo paimta citata „Išgelbėjęs vieną gyvybę, išgelbėja visą pasaulį“. Vertikalioje kompozicijoje matomas iš bronzos nulietas XX a. palto fragmentas su išplėsta Dovydo žvaigžde širdies vietoje, o aukščiau – iš stiklo ir akmens mozaikos sukurta Dovydo žvaigždė, simbolizuojanti viltį, atgimimą ir išsaugotą atmintį.

Senosios Telšių kapinės taip pat yra tapusios dar viena svarbia vieta Lietuvos atminimo žemėlapyje. Vilniečio architekto Tauro Budzio iniciatyva pernai ir ankstesniais metais buvo paženklinti Pasaulio tautų teisuolių kapai – Tallat-Kelpšų, Liškų, Vaicekauskų, Šiaulių, Šaulių, Laucevičių ir Stulpinų šeimų, Dausėnaitės, Byros.

Kovo 15-ąją organizuojamas renginys skirtas padėkai – tiek žinomiems teisuoliams, tiek tiems, kurių vardai liko nežinomi, bet jų poelgiai išgelbėjo gyvybes ir išsaugojo žmogiškumą. Kai kurių gelbėtojų istorijos išliko tik artimųjų atmintyje – pasakojimuose apie močiutę, perdavusią duonos kepalą per geto tvorą, ar senelį su dvigubo dugno vežimu.“

Sėmuona malūnā

(kūrėnė naujė versėjė)

RUDĖS Edvards

Pasėruodavuojuoms so ĩnomė

– Ka pastarōji karta Sėmuons grīža iš lėguonėnės, – aiškėna Agnė sava ĩnomė Veriusė, – iėjės i truoba vėsėms gėrdont prisėžadiejė tujau pat novažioutė i Krīžiu kalna:

– Vėks, muotinalė, daugiau i lėguonėnės nebkelsio ni kuojės. Anėi grėčiau tavi i kapus nuvarīs, vo padietė – ne ne, ni iš tuola... Mon belėikt tik Krīžiu kalns. Novažiousio, kelės ėsio, išmelsio vėsas kalnu maldas... Tiktā tas ė belėka...

– Bet, vargšielis, omžėnatėlsi, nebatšėkielė ė nebnovažiava...

Sėmuons mērė prīs gera mienesi, vo Agnė pasėlėka jau senīva omžiaus ė, nebgaliedama veizietė ūkė, išvažiava gīventė pas dokteri Aurelė. Kol pardous pastatus, ana ĩnomautė ė vėskou ūkie priveizietė ilėda gerā pažīstama muotrėška Veriusė. Dabā Agnė jau grīžt nu ontruos doktėrėis Juovitas. Vo ka bova pake-liou, ožsoka apveizietė ė Krīžiu kalna, koremė niku-met nebova bovusi ė koriou dėdlė nuoriejė pamatītė. Dabā jau ana bova nomėi ė sosėtėka so palėkto ĩnomė. Ėjė, sokiujies, žvalgies, ė nikāp negaliejė pavierītė, ka prīs kelis mienesius ėe ĩ pati gīvenusi ė ka tumet šalėp anuos bova vīrs ė vėks, kuo žmuogou rėk. Bėra ė vėina kėta ašara, šėrdie vėks tebibova gīvs, tebkraujava...

Prisiedusi papasakuoję Veriusė aple Krīžiu kalna:

– Bet tuoks jau bėsōs – ui, ui, ui... No tėkros Krīžiu kalns. Ons nie dėdėlis, tik kap gers keliū aukštu noms, bet kas tēn tū krīžiu, vo Viešpatie!.. Krīžios ont krīželė ė dā malkuoms anų ont žemės sokrauta. Cielas krūvu krūvas... Vo kėik rožončiu prikabinta, kėik vėskuo... Oi, oi, oi... Nier vėitas ni pėrstou die-tė, ka kuo nuorintās nebūtom a ont žemė, a ont kuo nuorintās pakabinta. Tėkra švėnta vėita...

– Tō pamėslīk, žmuogau, kāp tatā ĩ, – kraipė galva Veriusė.

– Bet ka tamista žėnuotumi, ta vėita ĩ ne tēp sau... Tēn, kor būno pas doktėri Aurelė, ĩr tuoks kai-

(Nukelta i 40 p.)